

ზნეობრივი სტანდარტები და
სატელევიზიო მედიის რეგულირების
პრიორიტეტები ამერიკის შეერთებულ
შტატებსა და საქართველოში

გიორგი ყიფიანი

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის უნივერსიტეტი

ფსიქოლოგიისა და განათლების მეცნიერებათა ფაკულტეტი

გამოხატვის თავისუფლების დაცვა ქართული საზოგადოებისთვის დემოკრატიული განვითარების ერთერთ უმნიშვნელოვანეს მაჩვენებელს წარმოადგენს. ამიტომ საქართველოში ხშირია დისკუსია, შეიძლება თუ არა იზღუდებოდეს გამოხატვის თავისუფლება სამაუწყებლო სივრცეში სხვადასხვა მიზეზიდან გამომდინარე, კერძოდ, საზოგადოებრივი მორალის ნორმების, არასრულწლოვანთა ფსიქიკის თუ რელიგიური გრძნობების დაცვის მიზნით, მითუმეტეს, რომ ქართული საზოგადოების მნიშვნელოვანი ნაწილი ტრადიციულ, კონსერვატიულ და რელიგიურ ღირებულებათა დამცველად მიიჩნევს თავს.

ადამიანის უფლებათა საყოველთაო დეკლარაციის 26-ე მუხლსა და ევროპულ კონვენციის მე-10 მუხლში, ერთმნიშვნელოვნად არის განსაზღვრული, რომ გამოხატვის თავისუფლება შეიძლება შეიზღუდოს საზოგადოებრივი მორალის დაცვის მიზნით (ადამიანის უფლებათა საყოველთაო დეკლარაცია, 1948). ამ ნაშრომში კვლევის საკითხს წარმოადგენს შედარება, თუ როგორ ხორციელდება ამერიკის შეერთებული შტატებისა და საქართველოს სატელევიზიო მაუწყებლობაში გამოხატვის თავისუფლების რეგულირება საზოგადოებრივი მორალის სტანდარტებთან მიმართებაში. მაუწყებლობაში მორალური სტანდარტების გათვალისწინების ძირითადი მიზანი არასრულწლოვანთა დაცვაა დღის საათებში, რათა აცილებულ იქნას მათ ფსიქიკაზე შესაძლო მავნე ზემოქმედება.

საყურადღებოა, რომ როგორც ქართული ჟურნალისტიკა, ასევე ადამიანის უფლებათა დამცველი არასამთავრობო სექტორის ორგანიზაციები გამოხატვის თავისუფლების ამერიკულ სტანდარტზე ახდენს სწორებას, რადგან ევროპული ნაკლებ მნიშვნელოვნად მიაჩნიათ (Proposed Georgian Defamation, 2019). საკითხის მნიშვნელობას ისიც ამძაფრებს, რომ საქართველო ევროპულ სივრცეში გაერთიანებასთან დაკავშირებით გარკვეულ ვალდებულებებს იღებს, რაც პირველ რიგში ევროპულ კანონმდებლობასთან ჰარმონიზაციას გულისხმობს. სამაუწყებლო მედიის მარეგულირებელი კომისია შესაბამისად ცდილობს შინაარსობრივი რეგულირების ევროპული სტანდარტები დანერგოს საქართველოში. შედეგად უკვე 10 წელზე მეტია საქართველოში მძაფრ კამათს იწვევს, თუ რამდენად შეიძლება ჩაერიოს სახელმწიფო ან სახელმწიფოს დავალებით შერჩეული დამოუკიდებელი მარეგულირებელი ორგანო - კომუნიკაციების კომისია მაუწყებლობის შინაარსობრივ რეგულირებაში (ქავთარაძე, 2019).

საქართველოში სამაუწყებლო მედიის შინაარსობრივი რეგულირების საკითხები მხოლოდ მაუწყებლების თვითრეგულირებას არის მინდობილი, როდესაც სხვა ქვეყნებში მოქმედებს სახელმწიფო რეგულირება ან თანარეგულირება სახელმწიფოს ჩარევით იმ შემთხვევაში, თუ თვითრეგულირება არაეფექტურია. 2014 წლიდან ეროვნული კომუნიკაციების კომისიის მომხმარებელთა უფლებების დამცველი ყოველ წლიურ ანგარიშებში (მომხმარებელთა ინტერესების დამცველის

საქმიანობის ანგარიშები, 2017:50), ხოლო 2018 წლიდან კომუნიკაციების კომისია აქტიურად მოითხოვს ცვლილებას მაუწყებლობის კანონში, რომ მარეგულირებელ ორგანოს შეეძლოს რეგულირებაში მონაწილეობის მიღება და სანქციების დაკისრება, რადგან თვითრეგულირების მექანიზმი არაეფექტურია (კომუნიკაციების ეროვნული კომისიის 2018 წლის ანგარიში, 2019:62), იგივეს მოითხოვს ევროპის საბჭოს დირექტივაც, რასაც კომუნიკაციის კომისიის შეკვეთით ჩატარებული აუდიტის დასკვნაც მეტყველებს (Gap Analysis, 2019:30). მარეგულირებელი კომისიისა და მედიის უფლებათა დამცველთა შორის კამათში სამაუწყებლო მედიის თვითრეგულირების შენარჩუნების მომხრეთა ერთერთ მთავარ არგუმენტს წარმოადგენს, რომ გამოხატვის თავისუფლებას საქართველოში საფრთხე ემუქრება, სახეზეა უკუსვლა, რადგან ადმინისტრაციული ორგანოს მიერ რეგულირებას, მედიის კონტენტში ჩარევა პირდაპირი ცენზურის საფრთხეს ნიშნავს (ქავთარაძე, 2019).

სასურველია მაუწყებლობაში საზოგადოებრივი მორალის სტანდარტების გათვალისწინების პოლიტიკის ცვლილება განვიხილოთ ბოლო 15 წლის მანძილზე, როგორც აშშ-ში, ასევე საქართველოში, რადგან ეს პერიოდი კარგად ახასიათებს პოლიტიკის ტენდენციებს ორივე ქვეყანაში.

ამერიკის შეერთებული შტატებში აღიარებულია ადამიანის უფლებათა საყოველთაო დეკლარაციის ის მუხლები, რომლებიც საზოგადოებრივ მორალს გამოხატვის თავისუფლების შეზღუდვის ლეგიტიმურ მიზნად მიიჩნევენ. აშშ უზენაეს სასამართლოს გადაწყვეტილებაში *F FCC v. Pacifica Found* განმარტებულია, რომ მაუწყებლობაში ყველაზე მეტადაა გამოხატვის თავისუფლების შეზღუდვა საჭირო (Holohan, 2005:342), რაც შესაძლებლობას აძლევს აშშ ხელისუფლებას გამოიყენოს სარედაქციო კონტროლის ის ფორმები, რომლებიც ბეჭდურ მედიაში აკრძალულია. უზენაესი სასამართლოს გადაწყვეტილების საქმეზე *Red Lion Broadcasting Co. v. FCC* მიხედვით, მაუწყებლობის შემთხვევაში უმთავრესია მაყურებელთა და მსმენელთა და არა მაუწყებლების ინტერესები (Holohan, 2005:342).

აშშ ფედერალური კომუნიკაციების კომისია მაუწყებლობის მარეგულირებელ დამოუკიდებელ სამთავრობო სააგენტოს წარმოადგენს, რომელსაც მედიის შინაარსობრივი რეგულირებაც ეკისრება, მსგავსი სტატუსი ჰქონდა 2006 წლამდე საქართველოში ეროვნულ კომუნიკაციების კომისიასაც. *კაშშ* კომუნიკაციების კომისიას ევალება უხამსი (obscene) ტრანსლირების საერთოდ

აკრძალვა და უხნეო (indecent) მასალის დილის 6 სათიდან საღამოს 22 საათამდე შეზღუდვის კონტროლი დაჯარიმებით ან ლიცენზიის შეჩერებით. 2006 წელს აშშ კონგრესმა მიიღო დადგენილება ჯარიმების 10-ჯერ გაზრდის შესახებ 32 ათასი დოლარიდან 300 ათას დოლარამდე (Broadcast Decency Act of 2005). ამის შემდეგ მაუწყებელთა მნიშვნელოვანმა ნაწილმა დანერგა პირდაპირი ტრანსლიაციების დროის 5 წამიდან 5 წუთამდე მაუწყებლობის გადავადება, რომლის დროსაც უხნეობის შემცველი მასალის ამოღება მოხდებოდა (Leon-Guerrero, 2015:299).

ჯარიმების გაზრდის მიზანი განმარტებული იყო კანონმდებლების მიერ, როგორც ამერიკულ ოჯახებზე ზრუნვა, რათა ბავშვები დაცული ყოფილიყვნენ პოტენციურად დამაზიანებელი და უზნეო შინაარსისგან ((Press Release, 2005)

უზნეო ტექსტურ და ვიდეომასალაში იგულისხმება სექსუალური ან ექსკრეტორული ორგანოების ან აქტივობების აღმწერი თანამედროვე საზოგადოების სტანდარტებით აშკარად ან უხეშად შეურაცხმყოფელი მასალა, ხოლო საზოგადოებრივი სტანდარტებში იგულისხმება საშუალო მაყურებლის ან მსმენელის პოზიცია (Steiner, 2015). როგორც ვხედავთ ამერიკული სტანდარტი საზოგადოებრივ თვალსაზრისს, პრაქტიკულად საზოგადოებრივი მორალის ნორმას ეყრდნობა.

სატელევიზიო მაუწყებლობის რეგულირების ერთერთ ფორმას წარმოადგენს ასევე ფილმების და სატელევიზიო გადაცემების ასაკობრივი კლასიფიკაციის სისტემა (Classification and Rating Rules 2010:7), რომელსაც კინოინდუსტრიის წარმომადგენლების მიერ შექმნილი თვითრეგულირების ორგანიზაცია (MPAA - Motion Picture Association of America) ახორციელებს, სატელევიზიო გადაცემების კლასიფიკაციას კი თვითონ ტელეკორპორაციები ახდენენ ამ სტანდარტების გათვალისწინებით. კლასიფიკაციის ეს სისტემა საკმაოდ მკაცრ კრიტერიუმებს აწესებს ქართულ და ევროპულ ანალოგებთან შედარებით. როგორც მიუთითებენ მკვლევარები, ამერიკული სტანდარტები სიშიშვლის შეზღუდვის შესახებ ბევრად მკაცრია და ევროპაში ღიმილსაც კი იწვევს (Mendel, 2011:30), რადგან სიშიშვლე აშშ-ში 13 წლის მოზარდებისთვის შეუფერებელ მასალად მიიჩნევა, ხოლო სექსუალური ხასიათის სიშიშვლე კი 17 წლამდე შეზღუდულ მასალად; სექსუალურ სფეროსთან დაკავშირებული ბილწსიტყვაობის ერთზე მეტი სიტყვის შემცველი ფილმი ასევე 17 წლამდე შეზღუდულ კატეგორიაში ხვდება; საქართველოში კი სიშიშვლე ყველა ასაკისთვის დაშვებულ კატეგორიად მიიჩნევა, მხოლოდ სექსუალურ კონტექსტში სიშიშვლეა შეზღუდული 15 წლიდან, ასევე ბილწსიტყვაობაც, თუ ის კონტექსტით გამართლებულია მიიჩნევა 15 წლიდან დასაშვებ მასალად, (იხილეთ @”საქართველოს კანონი მაუწყებლობის შესახებ” მუხლი 56-მეორე, მეორე პუნქტის ბ) და გ) პუნქტები).

ადამიანის უფლებათა საერთაშორისო დეკლარაციებით განსაზღვრულ მორალის დაცვის სტანდარტის აღიარებას ბევრი ქვეყანა შესაბამისი მუხლების კონსტიტუციაში დაფიქსირებით ადასტურებს, იგივე მეთოდს იყენებს საქართველოს მთავრობაც, მაგრამ საქართველოს კონსტიტუციაში ლეგიტიმური მიზნების ჩამონათვალში ვერ ნახავთ საზოგადოებრივ მორალს (იხილეთ საქართველოს კონსტიტუცია, მუხლები მე-15, მე-16, მე-17, მე-18).

ევროკავშირის ვენეციის კომისიამ 2017-2018 წლებში სამჯერ შესთავაზა საქართველოს პარლამენტს კონსტიტუციაში მორალის როგორც ლეგიტიმური მიზნის დაფიქსირება ევროპული სტანდარტის შესაბამისად, მაგრამ საქართველოს პარლამენტმა არ გაითვალისწინა რეკომენდაციები (Georgia Draft opinion 2017:10,

Georgia opinion Revised 2017:14, Georgia Opinion on the draft, 2018:9)) და საქართველოს კონსტიტუციაში არ ჩაიწერა „მორალი“ ლეგიტიმური მიზნების ჩამონათვალში ევროპული ტრადიციის შესაბამისად,

საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლო უფრო შორს მიდის და თვლის, რომ საქართველოში ზნეობის ნორმების დადგენაც კი სირთულეს წარმოადგენს: “ზნეობრიობის საკითხების სასამართლო წესით განსჯადობა უარყოფით ეფექტს იქონიებს მაუწყებლის თავისუფლებაზე იმდენად, რამდენადაც, უმეტეს შემთხვევაში, ძნელია ობიექტურად იმის განსაზღვრა, რა შეესაბამება ზნეობრივ ნორმებს და რა – არა. ასეთი საკითხების სასამართლო წესით განსჯადობა გამყინავ ეფექტს იქონიებს მაუწყებლის თავისუფლებაზე და შედეგად დააზარალებს მთლიანად საზოგადოებას” (საქართველოს მოქალაქეები ყიფიანი და უნგიაძე პარლამენტის წინააღმდეგ, 2010:17).

არასამთავრობო ორგანიზაცია „საქართველოს დემოკრატიული ინიციატივა“ მიიჩნევს, რომ საქართველოს კონსტიტუცია, განსხვავებით ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის მე-10 მუხლისგან, გამოხატვის თავისუფლების შეზღუდვის ლეგიტიმურ საფუძვლად არ ითვალისწინებს მორალის დაცვას. შესაბამისად, ორგანიზაცია თვლის, რომ ამ თვალსაზრისით საქართველოში გამოხატვის თავისუფლების კონსტიტუციური სტანდარტი ახლოსაა გამოხატვის თავისუფლების ამერიკულ მოდელთან და მაღალია ზოგადევროპულ სტანდარტზე (სასამართლოს მეგობრის მოსაზრება, 2019:22).

როგორც ვნახეთ, ამერიკის შეერთებული შტატების სასამართლოებში უხამსობისა და უზნეობის დადგენა საზოგადოების მორალური სტანდარტების შესაბამისად ხდება, საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლო კი საერთოდ ზნეობის საკითხებზე მსჯელობას მიზანშეუწონლად მიიჩნევს სასამართლოში. ამერიკის შეერთებულ შტატებში საზოგადოებრივი მორალის სტანდარტების გათვალისწინებას პრიორიტეტული მნიშვნელობა ენიჭება და სახელმწიფო რეგულირების მექანიზმების გამკაცრება თვალსაჩინოა 2006 წლიდან, როდესაც საქართველოში იმავე პერიოდთან საპირისპირო პროცესი - ჯარიმები 2020 წლამდე გაუქმებული იყო სასამართლოში მიმართვის აკრძალვის შედეგად.

ამრიგად, აშშ სატელევიზიო მაუწყებლობის სფეროში როგორც კანონმდებლობის, ასევე საზოგადოებრივი დისკურსისა და პრაქტიკის ანალიზი აჩვენებს, რომ უმთავრესი პრიორიტეტი ენიჭება საჯარო ინტერესს გამოხატვის თავისუფლებასთან მიმართებაში, კერძოდ საზოგადოების ზნეობრივი სტანდარტების გათვალისწინებას და დაცვას. ქართული კანონმდებლობისა და მედიის დისკურსის ანალიზი კი აჩვენებს, რომ გამოხატვის თავისუფლების „ამერიკული“ სტანდარტის დაცვის საბაზით პრიორიტეტი ენიჭება ზოგადად ბიზნესის, კერძოდ კი სამაუწყებლო ინდუსტრიის ინტერესებს, შედეგად საჯარო ინტერესის დაცვა შეფერხებებით ხორციელდება.

ლიტერატურის სია

ადამიანის უფლებათა საყოველთაო დეკლარაცია, <http://www.parliament.ge/uploads/other/117/117377.pdf> ნანახია 30.11.2019

მაუწყებელთა ქვევის კოდექსი, <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/82792> , ნანახია 30.11.2019

მომხმარებელთა ინტერესების დამცველის საქმიანობის ანგარიშები 2014-2017 <http://momkhmarebeli.gncc.ge/წლიური-ანგარიში/>, ნანახია 30.11.2019

სასამართლოს მეგობრის მოსაზრება, 2 აპრილი 2019, საქართველოს დემოკრატიული ინიციატივა, <https://gdi.ge/uploads/other/0/948.pdf> ნანახია 30.11.2019

საქართველოს კანონი მაუწყებლობის შესახებ, <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/32866?publication=54> ნანახია 30.11.2019

საქართველოს კონსტიტუცია 23.03.2018, <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/82792?publication=0> ნანახია 30.11.2019

საქართველოს მოქალაქეები ყიფიანი და უნგიაძე პარლამენტის წინააღმდეგ 2009, <http://constcourt.ge/uploads/other/0/476.doc> ნანახია 30.11.2019

ქავთარაძე ლაშა. ევრო დირექტივა თუ ცენზურის საფრთხე, 17.06.2019 <https://www.mediachecker.ge/ka/mediagaremo/article/73009-evro-direqtiva-thu-cenzuris-saftrhkhe-cvlilebebi-mautsyeblobis-shesakheb-kanonshi> ნანახია 30.11.2019

Broadcast Decency Act of 2005, Pub. L. No. 109-235, 120 Stat. 491 (amending 47U.S.C. § 503(b)(2)). <https://www.congress.gov/109/crpt/hrpt5/CRPT-109hrpt5.pdf> ნანახია 30.11.2019

Gap Analysis and Legislative action plan – Audiovisual Media Services Directive. Grant Thornton Advisory , 2019. <https://www.gncc.ge/uploads/other/2/2522.pdf> p.19 ნანახია 30.11.2019

Georgia opinion Revised Constitution, 19 June 2017. [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2018\)005-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2018)005-e) ნანახია 30.11.2019

Georgia Draft opinion on the Draft revised Constitution 22 September 2017 [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-PI\(2017\)006-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-PI(2017)006-e) ნანახია 30.11.2019

Georgia Opinion on the draft constitutional amendments, 16 March 2018 [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2018\)005-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2018)005-e) ნანახია 30.11.2019

Classification and Rating Rules 2010 Motion Picture Association of America, Inc. California https://www.filmratings.com/content/downloads/rating_rules.pdf ნანახია 30.11.2019

Holohan Matthew C. Politics, Technology, & Indecency: Rethinking Broadcast Regulation in the 21st Century, Berkeley Technology Law Journal , V20, iss 1 . 2005, <https://scholarship.law.berkeley.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1526&context=btlj> ԾՏԾՅԾՕՏ 30.11.2019

Mendel, Toby; Salomon, Eve, The Regulatory Environment for Broadcasting: An International Best Practice Survey for Brazilian stakeholder. Unesco, 2011 <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000191622> ԾՏԾՅԾՕՏ 30.11.2019

Leon-Guerrero A. Social Problems: Community, Policy, and Social Action, 2015, Sage Press Release, The White House, President Signs the Broadcast Indecency Enforcement Act of 2005 (June 15, 2006), <http://www.whitehouse.gov/news/releases/2006/06/20060615-1.html>. ԾՏԾՅԾՕՏ 30.11.2019

Proposed Georgian defamation law ‘puts freedom of speech at risk’, 18 January 2019, <https://oc-media.org/proposed-georgian-defamation-law-puts-freedom-of-speech-at-risk/> ԾՏԾՅԾՕՏ 30.11.2019

Steiner R. Community Standards, 2015, <https://www.mtsu.edu/first-amendment/article/901/community-standards> ԾՏԾՅԾՕՏ 30.11.2019